

TECHNOLOGIE, KTÓRE WYKLUCZAJĄ

*Mojej Mamie, której światło przestało świecić tuż po tym, gdy skończyłem pisać ten tekst,
oraz Michałowi, który pozostaje najjaśniejszym punktem na mojej drodze*

Kuba Piwowar

TECHNOLOGIE, KTÓRE WYKLUCZAJĄ

Pomiar, dane, algorytmy

Recenzje:

dr hab. *Dominik Batorski*, Uniwersytet Warszawski

dr hab. *Marta Juza*, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Redaktor prowadząca:

Hanna Raciborska

Redakcja:

Dorota Kassjanowicz

Korekta:

Adrian Siarkiewicz

Projekt okładki:

Katarzyna Juras

Na okładce wykorzystano ilustrację © Adobe Stock; Julien Eichinger,
nr 167968199

Copyright © 2022 by Wydawnictwo Naukowe Scholar Sp. z o.o.

Publikacja dofinansowana

przez SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny

ISBN 978-83-66849-61-7

DOI 10.7366/9788366849617

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

ul. Oboźna 1, 00-340 Warszawa

tel. 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91

dział handlowy: jak wyżej, w. 108

e-mail: info@scholar.com.pl

www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)

Printed in Poland

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
Dla kogo jest ta książka?	16

CZĘŚĆ 1

WOKÓŁ KRYTYCZNYCH TEORII TECHNOLOGII

ROZDZIAŁ 1	
Wybrane podejścia teoretyczne w refleksji nad technologią	21
1.1. Współczesne wyzwania w analizie technologii	21
1.2. Czym jest technologia?	23
1.3. Co daje nam technologia? Od „potęgi obfitości” do „kwestii rozwarstwienia”	24
1.3.1. Komunikacja i relacje	25
1.3.2. Edukacja	27
1.3.3. Praca i biznes	28
1.3.4. Wolności i władza	29
1.3.5. „Kwestia rozwarstwienia”	30
1.4. Krytyczne podejścia do technologii: szkoła frankfurcka	32
1.5. Nowy materializm	37

ROZDZIAŁ 2	
Technologia w kontekście teorii feministycznych oraz <i>queer</i> i krytycznych studiów nad rasą i kodem	44
2.1. Piersi Alana Turinga	44
2.2. Ustawienia domyślne	47
2.3. Technofeminizm	48
2.4. Cyberfeminizm i ksenofeminizm	51
2.5. Posthumanistyczna refleksja nad informacją N. Katherine Hayles	56
2.6. Abstrahowanie informacji z ciała	58
2.7. Przywracanie ciała w analizie danych	62
2.8. Feminizm danych (Catherine D'Ignazio i Lauren Klein)	66
2.9. „Queerowanie” technologii (Wendy Chun)	72
2.10. Krytyczne studia nad rasą i kodem (Ruha Benjamin)	81

ROZDZIAŁ 3

Przywracanie ciał w narracjach:

historia technologii z perspektywy wykluczeń	88
3.1. Muzeum	88
3.2. Założenia	90
3.3. U źródeł: historia technologii z perspektywy wykluczeń	93
3.4. Prekursorki	95
3.5. „Komputerowe dziewczyny”	98
3.6. „Brogramowanie”. Od nerda do kąpieli z <i>venture capitalists</i>	101
3.7. Wykluczenie w technologii dziś	107
3.8. Poza płęć	111

Podsumowanie części 1. Uwarunkowania analizy technologii, na które wskazują teorie krytyczne	115
---	------------

CZĘŚĆ 2

POMIAR, KLASYFIKACJA, DANE I ALGORYTMY

ROZDZIAŁ 4

Pomiar i systemy klasyfikacyjne	121
4.1. O problemach, jakie stawia przed nami raportowanie analiz	121
4.2. Bardzo krótka historia statystyki w naukach społecznych	123
4.3. Tyrania metryk, upadek przeciętności	126
4.4. Ocenianie, klasyfikowanie, ustawianie w szeregu	132

ROZDZIAŁ 5

Dane i algorytmy	136
5.1. Co to jest dana?	136
5.2. <i>Big data</i>	138
5.3. Czym są algorytmy?	140
5.4. W jaki sposób algorytmy „widzą” dane?	143
5.4.1. Widoczność / widzialność	145
5.5. Krytyczna analiza danych	148

ROZDZIAŁ 6

W stronę wykluczenia algorytmicznego	153
6.1. <i>Glitch</i> jako funkcja: czego analiza technologii uczy nas o nierównościach?	153
6.2. Czy technologia działa? <i>Whistleblowers</i> o przypadkach brzegowych	157
6.3. W stronę wykluczenia algorytmicznego	160
6.4. Czym jest stronniczość?	162
6.5. Przyczyny stronniczości w algorytmach. Przegląd wybranych taksonomii	162

6.6. Przykłady stronniczości w algorytmach	166
6.6.1. Nadmiar i niedobór danych: dane niewidoczne i niewidzialne	166
6.6.2. Nieoczywiste połączenia: dane niewidoczne, ale widzialne	167
6.6.3. Błędy w ocenie sytuacji: dane widoczne, ale niewidzialne	168
6.6.4. Nieobecni, wykluczeni	171
6.7. Łagodzenie skutków stronniczości w algorytmach	172
Podsumowanie części 2. Systemy binarne, systemy niebinarne	175

CZĘŚĆ 3

METODOLOGIA I WYNIKI BADANIA WŁASNEGO

ROZDZIAŁ 7	
Metodologia badania	187
7.1. Metodologia teorii ugruntowanej	187
7.2. Analiza dokumentów i wywiady eksperckie	196
7.3. Pytania badawcze	199
ROZDZIAŁ 8	
Wnioski z analizy	205
8.1. Uwagi wstępne	205
8.2. Badanie wykluczeń w algorytmach.	
Analiza dokumentów i wywiady eksperckie	211
8.3. Definiowanie wykluczenia algorytmicznego	213
8.4. Jakie są źródła wykluczenia algorytmicznego?	215
8.4.1. Kontekst	217
8.4.2. Organizacje	224
8.4.3. Ludzie	228
8.4.4. Dane	233
8.4.5. Każdy etap pracy na algorytmie oraz sam algorytm	242
8.5. Jak można przeciwdziałać wykluczeniu algorytmicznemu?	244
8.5.1. Kontekst	246
8.5.2. Organizacje	252
8.5.3. Ludzie	255
8.5.4. Grupy interesu	259
8.5.5. Dane	261
ROZDZIAŁ 9	
Podsumowanie analizy	268
9.1. Wnioski z badania	268
9.1.1. Czym jest wykluczenie algorytmiczne?	268
9.1.2. Jakie są źródła wykluczenia algorytmicznego?	268

9.1.3. Jak można przeciwdziałać wykluczeniu algorytmicznemu?	269
9.2. Jak wykorzystywać potencjał technologii bez szkody dla ludzi? Rekomendacje	269
9.3. Badanie wykluczeń w algorytmach	273
9.4. Propozycja dalszych badań	276
ROZDZIAŁ 10	
Interpretacja wyników badań własnych w świetle przyjętych założeń teoretycznych	279
Podziękowania	289
Bibliografia	291
Lista materiałów, tekstów, dokumentów i raportów użytych w analizie	306
Indeks nazwisk	312